
**Formalne i praktyczne aspekty
windykacji należności bankowych w Polsce**

Warszawa, grudzień 2004

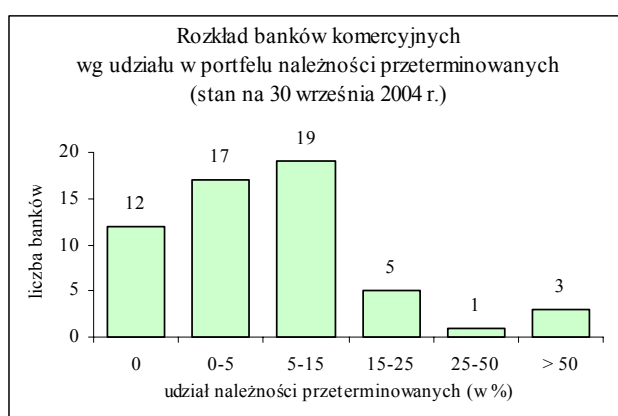
Spis treści

1. Wprowadzenie	1
2. Formalno-prawne aspekty windykacji	3
2.1. Postępowanie pozasądowe i sądowe	3
2.2. Postępowanie egzekucyjne	4
2.3. Postępowanie zabezpieczające	4
2.4. Szczególne uprawnienia banków	5
3. Skuteczność windykacji w świetle badań ankietowych	5
4. Przyczyny niskiej skuteczności windykacji należności	6
4.1. Przewlekłość postępowań sądowych	7
4.2. Kosztowna i nieefektywna praca komorników	8
4.3. Trudności z ustaleniem majątku dłużnika	8
4.4. Tajemnica bankowa i ochrona danych osobowych	9
4.5. Trudności w windykacji zabezpieczeń	10
4.6. Przeszkody w dochodzeniu należności od spadkobierców dłużnika	12
4.7. Inne przyczyny	12
5. Rynek wtórnego obrotu wierzytelnościami	13
5.1. Ograniczenia wynikające z ustawy o ochronie danych osobowych	14
5.2. Przepisy podatkowe związane z obrotem wierzytelnościami	14
5.3. Problemy z wyceną wierzytelności i niską ceną zakupu	15
5.4. Brak profesjonalnych i silnych kapitałowo agencji pośrednictwa	15
6. Postulowane przez banki zmiany przepisów prawnych	16
7. Pozycja banku w postępowaniu egzekucyjnym po nowelizacji przepisów prawnych	17
8. Podsumowanie	21

1. Wprowadzenie

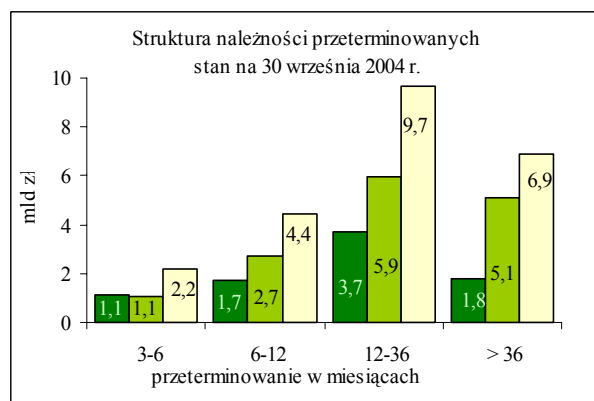
Portfele należności banków komercyjnych od podmiotów sektora niefinansowego są w dużym stopniu obciążone należnościami zagrożonymi. Poprawa sytuacji finansowej klientów banków oraz złagodzenie zasad klasyfikacji należności spowodowały, że w okresie styczeń - wrzesień 2004 r. udział w portfelu należności zagrożonych obniżył się w największej dotychczas skali (o 5,2 pkt proc.). Na koniec III kwartału stanowiły one 17,0% ogółu należności od sektora niefinansowego, przy czym 9,7% należności przeterminowane¹. Znajdowały się one w portfelach 46 banków. W 9 z nich przekraczały 15%, przy czym w 3 objętych postępowaniem naprawczym 50% portfela.

Wykres 1

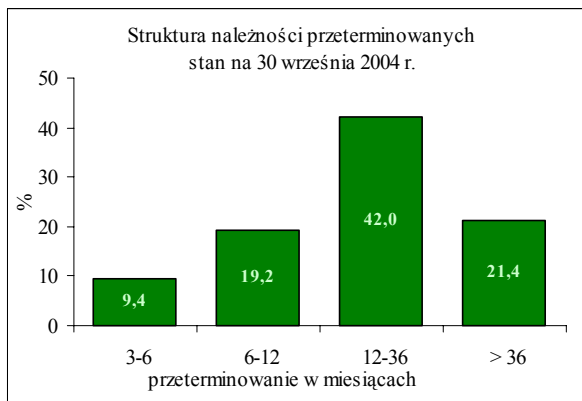

Gospodarstwa domowe (średnio 8,3 % przeterminowanych), zwłaszcza osoby prywatne (5,9%), lepiej obsługiwały zadłużenie niż podmioty gospodarcze (10,6%).

Wykres 2

Wykres 3

¹ Z opóźnieniem w spłacie kredytu lub odsetek przekraczającym 3 miesiące.

Udział należności zagrożonych, w tym przeterminowanych, pozostaje na wysokim poziomie, m.in. z powodu:

- utrzymywania w bilansach banków, ze względów formalno-prawnych, należności straconych sprzed wielu lat² w pełni pokrytych rezerwami,
- przewlekłości i niskiej dotychczas skuteczności działań windykacyjnych.

W raportach Banku Światowego³ Polska jest zaliczana do krajów o największej przewlekłości postępowań windykacyjnych (zob. załącznik 1 i 2). Przeciętny czas niezbędny do wyegzekwowania zobowiązania (szacowany na 1 000 dni) jest ponad 4 razy dłuższy od średniego (mierzonego medianą) dla krajów UE (212,5 dnia), a ponad 20 razy niż w Holandii (średnio 48 dni), gdzie dochodzenie zobowiązań trwa najkrócej. Postępowania windykacyjne trwają dłużej niż w Polsce jedynie w dwóch krajach UE, we Włoszech i Słowenii (odpowiednio 1 390 i 1 003 dni).

Polskie procedury egzekucyjne są ponadto bardzo złożone. Liczba wymaganych formalności (41) jest prawie trzy razy taka, jak w Wielkiej Brytanii i Grecji, gdzie ich liczba (14) jest najmniejsza spośród krajów UE.

Z badań Banku Światowego wynika, że nadmierny formalizm procedur egzekucyjnych utrudnia windykację, bowiem złożone procedury prawne są często przyczyną przewlekłości postępowań. Warto zauważyć, że liczba formalności, których dopełnienie jest niezbędne dla rozstrzygnięcia sporu, jest najmniejsza w krajach bogatych, zwłaszcza „common law” (Australia i Wielka Brytania) oraz w Danii, Norwegii i Szwajcarii.

W raporcie EBOR⁴ Polska, ze średnią poniżej 4 punktów w skali od 0 do 10, zajęła 20 miejsce spośród 26 badanych państw (ostatnie w grupie przyjętych w maju do UE) pod względem przepisów i praktyki w dziedzinie zabezpieczeń prawnych. Wpłynęła na to nie tyle niska ocena samych przepisów, co bardzo długi i skomplikowany proces ustanawiania i egzekucji zabezpieczeń (1,6 punktu). Niższa niż w większości krajów (4,4 punktu) była również odzyskiwana kwota wierzytelności.

² Zmiana zasad rachunkowości banków (wprowadzona rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 2 grudnia 2003 r.) umożliwiła spisywanie z bilansu (i przenoszenie do ewidencji pozabilansowej) należności straconych (w 100% pokrytych rezerwami celowymi) bez konieczności ich umarzania. Do końca września 2004 r. banki komercyjne spisały należności stracone na łączną kwotę 2,4 mld zł.

³ Zob. Doing Business in 2004: Regulacje i ich znaczenie. World Bank i Fundacja Ius et Lex, Warszawa 2004 oraz Doing Business in 2005: Removing Obstacles to Growth, World Bank, the International Finance Corporation, Oxford University Press, Washington 2004.

⁴ Zob. Transition Report 2003 r., EBOR 2004.

W celu rozpoznania przyczyn trudności banków w windykowaniu wierzytelności GINB przeprowadził w 2004 r. badanie ankietowe (według stanu na koniec 2003 r.), którym objęto 25 banków komercyjnych. W próbie znalazły się banki o największym wolumenie należności przeterminowanych oraz kilka mniejszych, realizujących postępowania naprawcze m.in. ze względu na złą jakość portfela.

2. Formalno-prawne aspekty windykacji

Przez windykację należy rozumieć ogół czynności prawnych, procesowych i faktycznych, których celem jest wykonanie przez dłużnika zobowiązania wobec wierzyciela. Może być ona prowadzona w drodze postępowania pozasądowego lub sądowego i w jego konsekwencji egzekucyjnego.

2.1. Postępowanie pozasądowe i sądowe

Postępowanie pozasądowe (polegające na takich działaniach, jak: upominanie, wzywanie do zapłaty, itp.) ma na celu skłonienie dłużnika do dobrowolnego wykonania zobowiązań. W pierwszej kolejności banki proponują zazwyczaj ugodowe załatwienie sprawy, tj. zmianę warunków spłaty na dogodniejsze (rozłożenie w czasie, zawieszenie całości lub części spłaty). Decydując się na ustępstwa wobec dłużnika, wierzyciele często żądają od niego dodatkowego zabezpieczenia spłaty należności, które w przypadku nieuregulowania zobowiązania może być pomocne w skutecznej jego egzekucji lub skróci sądową drogę dochodzenia roszczeń.

Z powodu niższych kosztów i mniejszej czasochłonności, ten rodzaj postępowania jest dla banków bardziej korzystny niż egzekucja komornicza.

Postępowanie sądowe angażuje natomiast aparat wymiaru sprawiedliwości

- do przeprowadzenia całego procesu cywilnego często z długotrwałym postępowaniem rozpoznawczym (skróconym w postępowaniu uproszczonym, nakazowym i upominawczym), a następnie wyposażenia uzyskanego tytułu egzekucyjnego (wyroku, nakazu) w klauzulę wykonalności

- bądź jedynie do nadania klauzuli wykonalności innemu, nie pochodzącemu od sądu, tytułowi egzekucyjnemu (np. bankowemu tytułowi egzekucyjnemu lub oświadczeniu dłużnika w formie aktu notarialnego o poddaniu się egzekucji).

2.2. Postępowanie egzekucyjne

W przypadku nieskuteczności postępowania pozasądowego, jeżeli istnieją duże szanse odzyskania należności, bank może zdecydować się na drogę egzekucji prowadzonej na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Celem takiego postępowania jest przymusowe wykonanie obowiązków przez dłużnika.

Ze względu na przedmiot egzekucji wyróżnia się:

- **egzekucję świadczeń pieniężnych**, która może być prowadzona m.in. z ruchomości, wynagrodzenia za pracę, rachunków bankowych, nieruchomości, innych wierzytelności i praw majątkowych oraz użytkowania wieczystego,

- **egzekucję świadczeń niepieniężnych**, która może nastąpić m.in. przez odebranie dłużnikowi przedmiotu świadczenia i wydanie go wierzycielowi, spełnienie świadczenia na koszt dłużnika, zastosowanie wobec dłużnika środka przymusu w postaci grzywny z zamianą na areszt.

Organami prowadzącymi postępowanie egzekucyjne są komornik i sąd rejonowy. Podstawę egzekucji stanowi tytuł egzekucyjny, w większości przypadków zaopatrzonej w wydaną przez sąd klauzulę wykonalności. Tytuł egzekucyjny może pochodzić od sądu (wyrok lub nakaz wydany po przeprowadzeniu postępowania, ugoda zawarta przed sądem), jak również od innych podmiotów (najważniejsze to bankowy tytuł egzekucyjny oraz oświadczenie dłużnika w formie aktu notarialnego o poddaniu się egzekucji).

2.3. Postępowanie zabezpieczające

Odrębnym rodzajem postępowania sądowego o charakterze pomocniczym jest postępowanie zabezpieczające. Ma ono na celu udzielenie wierzycielowi natychmiastowej ochrony prawnej, aby jeszcze przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego zapobiec ewentualnym działaniom niesumiennej dłużników, zmierzającym np. do pozbycia się lub ukrycia majątku.

W wyniku ostatniej nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego⁵ postępowanie to zostało jednoznacznie oddzielone od postępowania egzekucyjnego i stało się niezależnym instrumentem dochodzenia roszczeń.

⁵ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 172, poz. 1804), która wejdzie w życie sześć miesięcy od daty ogłoszenia (5 lutego 2005 r.).

Przyjęte rozwiązanie przewiduje dwie podstawy udzielenia zabezpieczenia:

- uprawdopodobnienie przez wierzyciela istnienia roszczenia, które ma być zabezpieczone,
- interes prawny wierzyciela w uzyskaniu zabezpieczenia.

Samo zabezpieczenie może nastąpić m.in. przez zajęcie ruchomości, wierzytelności i praw, ustanowienie hipoteki przymusowej lub zakaz zbywania nieruchomości. Nową formą zabezpieczenia jest zakaz pobierania pieniędzy z rachunków bankowych oraz objęcie zarządu nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym dłużnika.

2.4. Szczególne uprawnienia banków

W dochodzeniu roszczeń banki mają pewne szczególne uprawnienia, w które zostały wyposażone na mocy ustawy Prawo bankowe. Należą do nich:

- bankowe tytuły egzekucyjne (bte), które - po nadaniu przez sąd klauzuli wykonalności - mogą być podstawą egzekucji, co przyspiesza odzyskiwanie długów,
- bankowe tytuły zabezpieczenia (btz), wystawiane w celu zabezpieczenia roszczenia wynikającego z zastawu rejestrowego⁶,
- potrącenia bankowe, umożliwiające pomniejszenie zobowiązania banku wobec klienta z tytułu posiadanego rachunku bankowego o wartość wierzytelności z tytułu kredytu⁷.

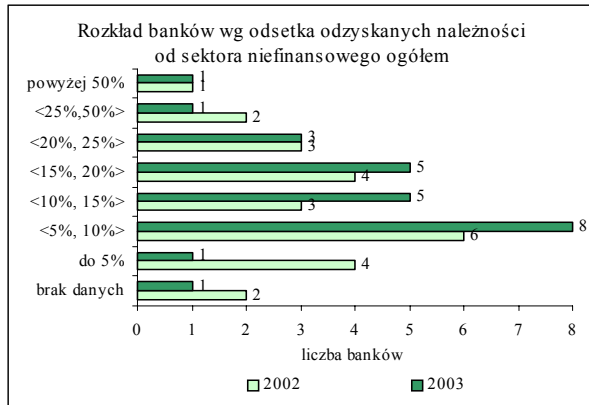
3. Skuteczność windykacji w świetle badań ankietowych

Według stanu na koniec 2003 r. ankietowane banki skierowały do windykacji ponad 25 mld zł należności od podmiotów sektora niefinansowego. Windykowana kwota była o 75% wyższa niż przed rokiem, a odzyskane należności (3,3 mld zł) stanowiły 13,1% windykowanych należności, podobnie jak w 2002 r. (13,4%). W większości (14) badanych banków odsetek ten był niższy.

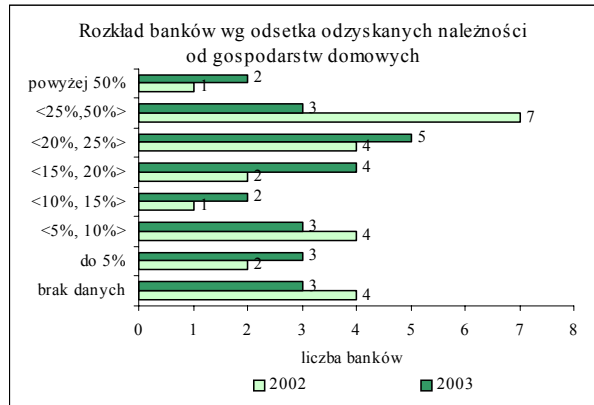
⁶ O ile bankowi przysługuje prawo do wystawienia bte.

⁷ Tylko w przypadku, gdy dłużnik został postawiony w stan likwidacji oraz gdy służy bankowi prawo ściągnięcia wierzytelności przed nadejściem terminu płatności.

Wykres 4

Wykres 5

Banki łatwiej dochodzą swoich wierzytelności od osób prywatnych niż od przedsiębiorstw. Odzyskały bowiem 15,3% (z 4 491 mln zł) objętych windykacją kredytów udzielonych gospodarstwom domowym.

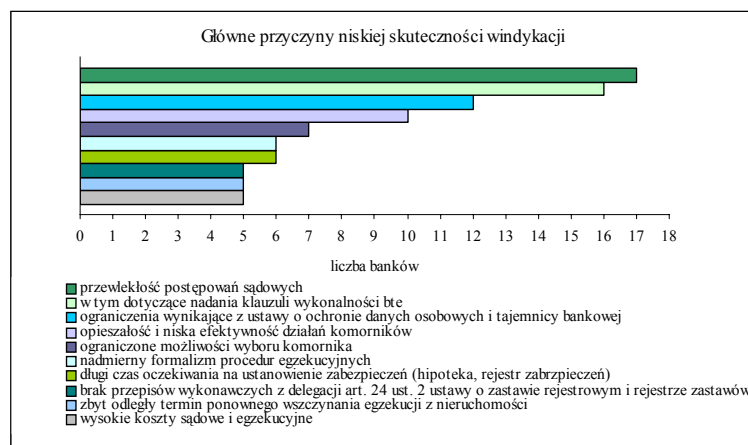
Wyższą niż przeciętna skutecznością dochodzenia należności cechowało się 12 banków, z których 5 przekraczającą 30% (zob. wykres 4).

4. Przyczyny niskiej skuteczności windykacji należności

Z badania ankietowego wynika, że główną przyczyną niskiej skuteczności windykacji wierzytelności były:

- niewydolność sądownictwa i przewlekłość postępowań sądowych, w tym także w sprawach o nadanie klauzuli wykonalności bankowym tytułom egzekucyjnym,
- opieszałość i niska efektywność pracy komorników oraz
- ograniczony dostęp do informacji o dłużniku i jego majątku, w związku z regulacjami dotyczącymi tajemnicy bankowej oraz ochrony danych osobowych.

Wykres 6

4.1. Przewlekłość postępowań sądowych

Przewlekłość postępowań sądowych jest skutkiem dużego obciążenia sądów, opieszałości w wyznaczaniu terminów posiedzeń i rozpoznawaniu poszczególnych spraw, a także niskich kwalifikacji sędziów w rozstrzyganiu sporów handlowych.

W opinii banków ma to źródło w **braku określenia** w przepisach **terminów**, w jakich sądy powinny obligatoryjnie rozpoznawać poszczególne sprawy oraz w **rozbudowanym systemie kodeksowych środków zaskarżenia**. Zaskarżanie jednej czynności egzekucyjnej hamuje bowiem postępowanie także w części nieobjętej skargą⁸. W przypadku umiejętnego zaskarżania przez dłużnika wszystkich postanowień dochodzenie roszczeń bardzo się wydłuża, a przedmiot zabezpieczenia przeważnie traci znacząco na wartości.

Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu powinien być rozpoznany przez sąd w ciągu 3 dni. W rzeczywistości okres oczekiwania na tytuł wykonawczy był często znacznie dłuższy. Średnio wynosił 3-4 miesiące (w mniejszych miejscowościach od 14 dni do 3 miesięcy, a w dużych od 6 do 12 miesięcy).

Niektóre banki zwracały jednak uwagę na zbyt krótki termin składania środków odwoławczych (7 dni), co nie pozwala na dobre przygotowanie pism procesowych.

Dodatkowym utrudnieniem dla banków jest **brak jednolitej interpretacji przepisów dotyczących nadawania klauzuli wykonalności bankowym tytułom egzekucyjnym**. Ma to szczególne znaczenie dla dużych banków sieciowych, ponieważ uniemożliwia wypracowanie wewnątrzbankowych wzorców postępowania w określonych sytuacjach, wydłużając windykację i podnosząc jej koszty. Z tego względu postulowały m.in. zmianę przepisów przez ustalenie, że sądem właściwym do rozpatrzenia wniosku o nadanie bte klauzuli wykonalności jest specjalnie do tego celu powołany sąd (podobnie jak w niektórych innych krajach) lub w przypadku przedsiębiorcy sąd gospodarczy, a pozostałych klientów sąd cywilny właściwości ogólnej dłużnika.

Długo (od 1 miesiąca do 2 lat, w zależności od sądu) trwają również **postępowania w sprawie ustanowienia zastawów rejestrowych oraz hipotek**, a związane z tym koszty, zwłaszcza w przypadku nieruchomości osoby trzeciej, są wysokie. Proces ten jest ponadto

⁸ Zaskarżenie opisu i oszacowania nieruchomości wstrzymuje egzekucję w pozostałym zakresie (np. z ruchomości).

wysoce sformalizowany⁹. Z tego powodu kilka banków wyraziło zainteresowanie wprowadzeniem w Polsce, na wzór innych krajów europejskich, instytucji długu gruntowego¹⁰, który – w przeciwieństwie do hipoteki – nie jest przywiązany do wiarytelności a do nieruchomości. Raz wpisany do księgi wieczystej może służyć jako zabezpieczenie kolejno zaciąganych i spłacanych kredytów¹¹.

4.2. Kosztowna i nieefektywna praca komorników

Bardzo nisko została oceniona przez banki praca komorników. Działają oni na ogół opieszale, a świadczone przez nich usługi są kosztowne i często nie przynoszą oczekiwanych efektów. Przyczyną tego jest słabe rozpoznanie rynku, niewielka aktywność w tym zakresie, a także niewykorzystywanie uprawnień wynikających z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego i ustawy o komornikach. Zdarzają się nawet przypadki, że komornik zna stan majątkowy dłużnika, ale prowadzoną egzekucję ogranicza do wniosku wierzyciela. Komornik (przedsiębiorca działający na własny rachunek) nie jest ponadto zainteresowany sprawami niskodochodowymi i czasochłonnymi.

W świetle przedstawionych wyżej okoliczności dużą niedogodnością dla banków jest ograniczenie możliwości wyboru komornika. Przepisy¹² bowiem stanowią, że komornik nie może prowadzić egzekucji poza swoim rewirem przy zaległościach przekraczających sześć miesięcy. Warunek ten jest trudny do spełnienia, ponieważ w praktyce takie zaległości mają prawie wszyscy komornicy.

4.3. Trudności z ustaleniem majątku dłużnika

Ciężar udowodnienia niewypłacalności dłużnika oraz wskazania jego majątku spoczywa zwykle na banku. Komornik jest podmiotem biernym, ponieważ przepisy nie obligują go do poszukiwania majątku i dochodów dłużnika.

Konstrukcja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego sprawia, że **w postępowaniu egzekucyjnym dłużnik jest stroną uprzywilejowaną**. Brak środków prawnych

⁹ Dla przykładu niezłożenie w terminie (w ciągu miesiąca od dnia zawarcia umowy) przez zastawcę lub bank wniosku do sądu rejestrowego o wpis do rejestru oznacza jego odrzucenie i konieczność zawarcia nowej umowy zastawu.

¹⁰ Prace nad projektem odpowiedniej ustawy są zaawansowane.

¹¹ Wygasła hipotekę (po spłacie kredytu) należy natomiast wykreślić z księgi wieczystej, a w celu zabezpieczenia kolejnego kredytu ustanowić nową hipotekę.

¹² Art. 8 ust. 4 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji.

dyscyplinujących do stawiennictwa w sądzie stwarza możliwość skutecznego sabotowania postępowania o wyjawienie majątku. Dłużnik odmawiający wyjawienia majątku jest karany aresztem na koszt wierzyciela.

Obowiązujące **przepisy**, zdaniem banków, **nie zapewniają wierzycielowi** również **ochrony przed nieuczynym działaniem dłużników**. Okres wypowiedzenia kredytu (30 dni), o którym mowa w art. 75 ust. 2 ustawy Prawo bankowe, jest na tyle długi, że w tym czasie dłużnik może w skuteczny sposób wyzbyć się majątku, z którego potencjalnie bank mógłby zaspokoić swoje roszczenia.

Dłużnik ma w szczególności prawo do sądowego - bez udziału wierzycieli, ale z bezwzględny skutkiem wobec nich - zniesienia małżeńskiej wspólnoty majątkowej¹³. Może także w majestacie prawa - bez zgody wierzycieli posiadających zabezpieczenie na nieruchomości - ustanowić ograniczone prawa rzeczowe na rzecz osób trzecich lub dokonać kilku kolejnych transakcji sprzedaży przedmiotów objętych zastawem lub nieruchomości obciążonych hipoteką, w których wyniku ostatni nabywca stanie się właścicielem w dobrej wierze. Bankowi pozostaje wprawdzie skarga pauliańska, lecz ze względu na przewlekłość postępowania sądowego i trudności w zebraniu dowodów winy (świadomego i celowego działania na szkodę wierzyciela), procedura ta rzadko przynosi oczekiwane efekty.

Przedsiębiorcy z kolei mogą usunąć środki z zajętego rachunku bankowego przez przedstawienie bieżącej listy płac, której de facto ani bank ani komornik nie są w stanie zweryfikować¹⁴. Co więcej, w przypadku zbycia przedmiotów przewłaszczonej przez bank na zabezpieczenie, prokuratorzy często umarzają postępowanie karne z uwagi na niską szkodliwość czynu, co stanowi dla innych dłużników zachętę do podobnego zachowania.

4.4. Tajemnica bankowa i ochrona danych osobowych

Przed uzyskaniem tytułu wykonawczego banki nie mają możliwości zasięgnięcia informacji o dłużniku w instytucjach innych niż banki¹⁵, gdyż w tym okresie organy administracji publicznej i zakłady pracy odmawiają przekazania danych ułatwiających ustalenie sytuacji majątkowej dłużnika.

¹³ Banki powinny tak ustanawiać zabezpieczenia, aby minimalizować ryzyko nieskutecznej egzekucji. Wystarczy np. aby kredytobiorcą byli oboje małżonkowie albo jeden kredytobiorcą, a drugi poręczycielem, a odpadną problemy wynikające z podziału majątku, zniesienia lub wyłączenia wspólności majątkowej, separacji lub rozvodu i nie będzie potrzeby uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko drugiemu małżonkowi.

¹⁴ Bardziej przejrzyste niż dotychczas regulują problem "listy płac" w egzekucji z rachunku bankowego zmienione przepisy kpc. Bank nie będzie musiał oceniać treści listy płac, a tylko dłużnik będzie mógł wystąpić do sądu o zakreślone przepisem wyłączenie wynagrodzenia pracowników z zajęcia.

¹⁵ Uprawnienie takie przysługuje na etapie udzielania kredytu.

Trudności w dostępie do danych osobowych oraz informacji o składnikach majątku dłużnika wynikają w dużej mierze z braku precyzyjnych przepisów odnoszących się do tajemnicy bankowej i ochrony danych osobowych. W szczególności banki podnosiły, że nie zostało jednoznacznie określone, czy dane dotyczące wierzytelności skierowanej na drogę postępowania windykacyjnego są w dalszym ciągu objęte tajemnicą bankową.

Pewien postęp w tej dziedzinie nastąpił wraz z wejściem w życie z dniem 1 maja 2004 r. przepisów znowelizowanej ustawy Prawo bankowe¹⁶. Umożliwiają one zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy bankowej w przypadku, gdy udzielenie informacji nią objętych jest niezbędne do zawarcia i wykonywania umów sprzedaży wierzytelności zaklasyfikowanych do kategorii straconych.

4.5. Trudności w windykacji zabezpieczeń¹⁷

Windykację z przedmiotu zabezpieczenia w znacznym stopniu utrudnia, a w skrajnych przypadkach uniemożliwia, **faktyczna i prawna możliwość ustanowienia, bez zgody wierzycieli posiadających zabezpieczenie na nieruchomości, ograniczonych praw rzeczowych** na rzecz osób trzecich (np. służebności osobistych). Bank nie ma w szczególności możliwości wystawienia bte przeciwko nabywcy nieruchomości, na której posiada ustanowioną na swoją rzecz hipotekę¹⁸ i jest zmuszony wystąpić przeciwko dłużnikowi hipotecznemu na drogę procesową, co wydłuża i poważnie podwyższa koszty postępowania windykacyjnego. Egzekucję z nieruchomości utrudniają ponadto przepisy, które stanowią, że w przypadku nieskutecznego postępowania egzekucyjnego i jego umorzenia, ponowne wszczęcie postępowania egzekucyjnego z nieruchomości może mieć miejsce dopiero po upływie roku.

Ograniczona jest też skuteczność umowy zastawu. Sądy rejestrowe nie mają obowiązku informowania o dokonanych przez banki zabezpieczeniach wydziałów komunikacji. Te z kolei często odmawiają uwidocznienia w dokumentach rejestracyjnych pojazdu praw banku oraz potwierdzenia zarejestrowania pojazdu na nowego właściciela. Z tą patologią banki powinny walczyć środkami prawnymi (zaskarżając decyzje odmowne).

¹⁶ Art. 104 ust. 2 pkt 5.

¹⁷ Dzielą się one na osobiste (charakteryzujące się tym, iż wierzyciel może dochodzić spłaty swojej należności z całości obecnego i przyszłego majątku dłużnika i/lub osoby udzielającej poręczenia lub gwarancji) i rzeczowe (dające możliwość zaspokojenia wierzyciela tylko z konkretnego przedmiotu, bez względu na to, czyją jest własnością).

¹⁸ Postulowana przez NBP nowelizacja kpc w tym zakresie nie została uwzględniona.

Brak w dowodzie rejestracyjnym pojazdu informacji o ustanowieniu na nim zastawu powoduje, że przedmioty obciążone zastawem rejestrowym mogą zostać sprzedane osobie trzeciej, nieświadomej, że nabywa rzecz obciążoną zastawem. W przypadku przeniesienia przez dłużnika własności rzeczy obciążonej na osobę trzecią bank nie może automatycznie zaspokoić się z przedmiotu zastawu rejestrowego.

Dużym mankamentem systemu zastawów rejestrowych jest ograniczony dostęp do rejestru, m.in. z powodu zbyt małej liczby wydziałów sądów rejestrowych. Poza tym rejestry działalności gospodarczej, pojazdów mechanicznych, czy nieruchomości mają na ogół lokalny zasięg (brakuje ogólnopolskich).

Problem stanowi również **egzekucja zabezpieczeń w formie przewłaszczenia**. Bank nie może dokonać zajęcia przedmiotu przewłaszczenia, natomiast komornicy (mający takie uprawnienia), często (mimo wniosku banku) odmawiają egzekucji. Sytuacja jest szczególnie trudna w przypadku rzeczy znajdującej się na terenie osoby trzeciej, wobec której bank nie posiada tytułu wykonawczego. Banki są jednak o tyle w lepszej sytuacji niż inni wierzyciele, że mogą wystawiać bankowe tytuły egzekucyjne wydania przedmiotu przewłaszczenia.

Nadal nie zostały wydane przez Ministra Sprawiedliwości (z delegacji art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów)¹⁹ przepisy wykonawcze określające szczegółowe zasady, tryb i koszty sprzedaży przedmiotu zastawu rejestrowego w drodze przetargu publicznego prowadzonego przez notariusza lub komornika.

W postępowaniu egzekucyjnym (w odróżnieniu od postępowania upadłościowego) komornik nie ma możliwości zbycia całego przedsiębiorstwa dłużnika (tylko poszczególnych jego składników), co znacznie obniża wartość majątku dłużnika i tym samym wysokość możliwych do odzyskania kwot.

Na niską efektywność egzekucji wpływa znaczna **rozbieżność pomiędzy wartością przedmiotu zabezpieczenia** wynikającą z wyceny a tzw. wartością windykacyjną. Z jednej strony biegli w porozumieniu z klientem banku nierzadko zawyżają wartość nieruchomości stanowiącej zabezpieczenie kredytu, co powoduje, że odzyskiwana przez bank kwota okazuje się niższa od oczekiwanej. Z drugiej strony komornicy mogą narzucać rzeczoznawcę

¹⁹ Dz. U. Nr 149, poz. 703, z późniejszymi zmianami.

dokonującego wyceny mienia podlegającego egzekucji oraz kosztów tej wyceny²⁰, co sprzyja nadużyciom i nieprofesjonalnemu wykonywaniu zleconych czynności.

Warto zauważyć, że powyższe ograniczenia zostały uwzględnione w rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2003 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków. Stanowi ono (§5 ust. 1), że zabezpieczenia prawne mogą pomniejszać podstawę tworzenia rezerw celowych bądź być wykorzystane w trybie klasyfikacji ekspozycji kredytowych do wysokości „możliwej do uzyskania podczas ewentualnego postępowania egzekucyjnego, biorąc pod uwagę ograniczenia prawne, ekonomiczne i faktyczne mogące wpływać na rzeczywistą możliwość zaspokojenia się banku z przedmiotu zabezpieczenia.”

4.6. Przeszkody w dochodzeniu należności od spadkobierców dłużnika

W dochodzeniu należności po zmarłych dłużnikach banki mają problemy z ustaleniem listy spadkobierców, wynikające m.in. z braku dostępu do bazy danych PESEL. Co więcej, sądy (powołując się na ustawę o ochronie danych osobowych lub na to, że bank nie jest stroną postępowania) odmawiają wydania postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Bank może i powinien zaskarżyć takie orzeczenie, bowiem sąd odmawiając mu prawa strony (wnioskodawcy) w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku narusza prawo. Bank jako wierzyciel ma bowiem interes prawny w stwierdzeniu nabycia spadku i prawo do złożenia wniosku i jego rozpoznania. Oznacza to jednak znaczne wydłużenie procedury egzekucyjnej.

Nie ma skutecznego środka prowadzenia postępowania spadkowego w przypadku, gdy potencjalni spadkobiercy nie są nim zainteresowani. W praktyce postępowania takie są przez sądy zawieszane bezterminowo. Bez formalnego potwierdzenia kręgu spadkobierców banki nie mogą skutecznie prowadzić dalszych działań.

4.7. Inne przyczyny

Przyczyną niskiej efektywności windykacji, w opinii banków, są także relatywnie wysokie kwoty wolne od zajęcia (w przypadku egzekucji z wynagrodzeń za pracę oraz rent i emerytur)²¹, a także kolejność zaspokajania wierzycieli podzielonych w tym celu na 10 grup w zależności od rodzajów przysługujących należności (załącznik 3).

²⁰ Zatrudniając osoby spoza listy biegłych sądowych nawet, jeśli biegli z danej specjalności są na niej.

²¹ Banki powinny brać ten element pod uwagę na etapie udzielania kredytów i żądania zabezpieczeń.

Jeżeli bank nie dysponuje wierzytelnościami uprzywilejowanymi (np. zabezpieczonymi hipoteką morską i zwykłą, zastawem rejestrowym lub zastawem zwykłym), to jego wierzytelności są zaspakajane dopiero na dziewiątym, a nawet dziesiątym miejscu, gdy egzekucja nie była prowadzona przez bank²².

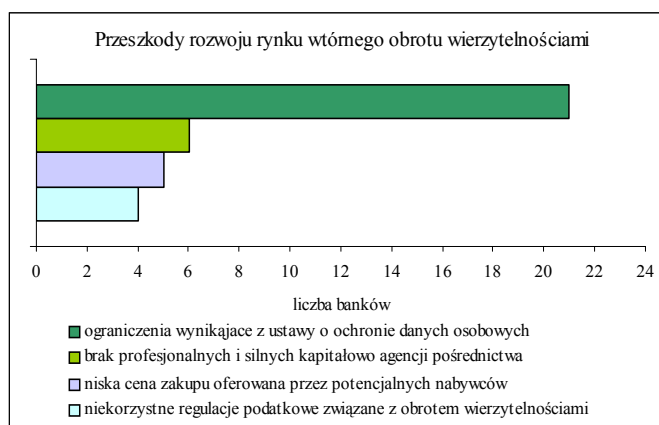
Przewlekłe są także postępowania upadłościowe, bowiem leży to w osobistym interesie syndyka, który z tego się utrzymuje. Syndykom masy upadłościowej banki zarzucają najczęściej opieszałość w sporządzaniu inwentaryzacji i sprzedaży majątku upadłego, a także notoryczne unikanie częściowego podziału uzyskanych kwot.

5. Rynek wtórnego obrotu wierzytelnościami

Rynek wtórnego obrotu wierzytelnościami bankowymi jest w Polsce słabo rozwinięty. Łączną wartość zawartych transakcji szacuje się na 715 mln zł²³.

Z badania ankietowego GINB wynika, że w 2003 r. sprzedaż wierzytelności prowadziło 17 banków, a 14 zlecało windykację firmom zewnętrznym. Przedmiotem obrotu były na ogół niewielkie pakiety wierzytelności (często mniej niż 1% portfela). Kilka banków sprzedało lub zleciło do odzyskania podmiotom zewnętrznym większe pakiety (stanowiące ponad 25% należności zagrożonych od osób prywatnych).

Wykres 7

²² Należy także pamiętać, że zaspakajając należności danego wierzyciela (z sumy, jaka mu przypadła) w pierwszej kolejności reguluje się poniesione koszty postępowania, następnie odsetki, a dopiero na końcu sumę dłużną (art. 1026 §2 kpc).

²³ Zob. K. Borusowski, „Polski rynek wierzytelności przeterminowanych”, materiał prezentowany podczas seminarium Rynek przeterminowanych wierzytelności bankowych, zorganizowanego przez IBnGR w październiku 2004 r.

Banki wskazały kilka istotnych przyczyn małego zainteresowania sprzedażą wierzytelności zagrożonych oraz zlecenia ich odzyskania podmiotom zewnętrznym (zob. wykres 7). Zwróciły ponadto uwagę, że z wystawianiem wierzytelności na sprzedaż wiążą się obawy o utratę zaufania i wiarygodności w oczach klientów.

5.1. Ograniczenia wynikające z ustawy o ochronie danych osobowych

W opinii banków rozwój rynku wtórnego obrotu wierzytelnościami ograniczają przede wszystkim przepisy dotyczące tajemnicy bankowej oraz ochrony danych osobowych, w tym w szczególności obowiązek uzyskania zgody dłużnika na sprzedaż wierzytelności podmiotom zewnętrznym.

Zgodnie z Kodeksem cywilnym (art. 509) wierzyciel może bez zgody dłużnika przenieść wierzytelność na osobę trzecią, pod warunkiem, że nie sprzeciwia się to ustawie, zastrzeżeniu umownemu albo właściwości zobowiązania. Konsumenci podlegają jednak szczególnej ochronie prawnej, jeśli chodzi o przekazywanie ich praw i obowiązków wynikających z zawartej umowy na inny podmiot (art. 385³, pkt 5). Przeniesienie przysługujących bankom wierzytelności konsumenckich na inne podmioty wymaga uprzedniej zgody klienta²⁴. W marcu 2004 r. Naczelny Sąd Administracyjny wydał wyrok stwierdzający brak możliwości sprzedaży długu firmie windykacyjnej bez zgody dłużnika. Tak samo interpretują przepisy Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych. Znowelizowana ustawa Prawo bankowe zwalnia jednak, jak wcześniej wspomniano, z obowiązku zachowania tajemnicy bankowej w odniesieniu do wierzytelności zaklasyfikowanych do kategorii straconych.

5.2. Przepisy podatkowe związane z obrotem wierzytelnościami

Rozwój rynku hamują również przepisy podatkowe dotyczące rozliczeń z tytułu obrotu wierzytelnościami. Są one zdaniem banków niejasne i niekorzystne.

²⁴ W USA sprzedaż wierzytelności jest powszechnie stosowaną przez instytucje kredytowe praktyką rozwiązywania problemu kredytów przeterminowanych. Zgoda kredytobiorcy nie jest wymagana, jeżeli kredyt nie jest spłacany zgodnie z umową. W prawie angielskim z kolei wymagana jest zgoda kredytobiorcy na dokonanie przelewu lub przeniesienie praw i obowiązków wynikających z umowy, o ile nie jest dokonywana na rzecz innego kredytobiorcy lub jednostki z nim powiązanej. Kredytobiorca nie może jednak odmówić ani opóźnić wydania takiej zgody bez ważnych przyczyn. Na ogół wprowadza się do umowy postanowienie, że brak wyraźnej odmowy w ustalonym terminie (np. kilku dni roboczych) oznacza wyrażenie zgody.

Strata ze sprzedaży wierzytelności nie była uznawana do końca czerwca 2004 r. za koszt uzyskania przychodu. Konieczność zapłacenia podatku dochodowego z tytułu straty ze zbycia wierzytelności powodowała, że sprzedaż jej poniżej wartości była nieopłacalna.

Sytuacja banków poprawi się wraz z powstaniem tzw. **funduszy sekurytyzacyjnych** (szczególnego typu zamkniętych funduszy inwestycyjnych). Ustawa o funduszach inwestycyjnych²⁵ wprowadziła bowiem dla nich odmienne uregulowania podatkowe.

Znowelizowane przepisy uznają za koszt uzyskania przychodu straty ze sprzedaży funduszom sekurytyzacyjnym wierzytelności kredytowych banków do wysokości utworzonej na nie rezerwy celowej, stanowiącej uprzednio koszt uzyskania przychodów.

Niekorzystne podatkowo pozostało przenoszenie wierzytelności niepokrytych rezerwą zaliczoną do kosztów uzyskania przychodów oraz na rzecz innych podmiotów niż fundusze sekurytyzacyjne.

5.3. Problemy z wyceną wierzytelności i niską ceną zakupu

Banki mają ograniczone możliwości realnej wyceny wierzytelności. Jest to spowodowane m.in. brakiem krajowego systemu ratingów firm oraz nieprzestrzeganiem przez część firm obowiązków sprawozdawczych. Ponadto cena zakupu wierzytelności oferowana przez potencjalnych nabywców jest często bardzo niska.

5.4. Brak profesjonalnych i silnych kapitałowo agencji pośrednictwa

Brakuje profesjonalnych, wiarygodnych i silnych kapitałowo agencji pośrednictwa, które mogłyby nabywać pakiety wymagalnych wierzytelności bankowych. Istotnym problemem jest ryzyko przekroczenia prawa przez pracowników agencji zewnętrznej. Potrzebne są uregulowania prawne dotyczące ich rekrutacji, weryfikacji i szkoleń²⁶.

²⁵ Z dnia 27 maja 2004 r. (Dz. U. Nr 146, poz. 1546).

²⁶ Zob. R. Jarych, Zlecać czy nie?, Gazeta Bankowa z 16 lutego 2004 r.

6. Postulowane przez banki zmiany przepisów prawnych

W opinii banków skuteczność windykacji można byłoby poprawić przez:

- wprowadzenie do kpc zapisów określających terminy, w jakich sądy powinny bezwzględnie rozpoznać poszczególne sprawy, w szczególności obowiązku nadania przez sądy klauzuli wykonalności w ciągu trzech dni;
- uproszczenie postępowań sądowych w nadawaniu klauzuli wykonalności bankowym tytułom egzekucyjnym oraz wypracowanie przez ZBP jednolitych wzorców bte;
- zmianę przepisów przez ustalenie, że sądem właściwym do rozpatrzenia wniosku o nadanie bte klauzuli wykonalności jest specjalnie do tego celu powołany sąd (podobnie jak w niektórych innych krajach) lub w przypadku przedsiębiorcy sąd gospodarczy, a pozostałych klientów sąd cywilny;
- wyraźne stwierdzenie w obowiązujących przepisach, że z chwilą złożenia wniosku o nadanie bte przerywa się bieg terminu przedawnienia roszczenia objętego bte²⁷;
- zmianę przepisów ustawy o ochronie danych osobowych oraz odnoszących się do tajemnicy bankowej, aby w większym zakresie można było zlecać windykację firmom zewnętrznym;
- dokonanie zmian w przepisach ustawy o komornikach sądowych i egzekucji umożliwiających wierzycielowi swobodny wybór komornika;
- nałożenie na komorników obowiązku ustalania z urzędu stanu majątkowego dłużnika, czemu musiałoby towarzyszyć rozszerzenie uprawnień komorników w zakresie uzyskiwania informacji o stanie majątkowym dłużników oraz nałożenie na organy i instytucje obowiązku udzielania komornikom odpowiednich informacji;
- zmianę zasad wynagradzania komorników tak, aby motywowały ich do windykowania także niskich wierzytelności;
- wprowadzenie do Kodeksu postępowania cywilnego, w części dotyczącej postępowania egzekucyjnego, krótkich terminów instrukcyjnych dyscyplinujących komorników w dokonywaniu takich czynności, jak: zajęcie (np. 3 dni robocze od wpłynięcia wniosku egzekucyjnego niedotkniętego brakami formalnymi), opis i oszacowanie (14 dni od wpływu wniosku wierzyciela), wyznaczenie terminu I licytacji (14 dni po wycenie rzeczy lub prawa) i II licytacji (14 dni od wniosku wierzyciela w tym przedmiocie), co znacznie skróciłoby proces windykacji;

²⁷ Wprawdzie kwestia ta nie została jednolicie rozstrzygnięta w orzecznictwie sądowym, jednak przeważa pogląd, że złożenie wniosku przerywa bieg przedawnienia.

- zobowiązanie komornika do powiadamiania zastawnika zastawu rejestrowego o zajęciu przedmiotu obciążonego zastawem;
- opracowanie jednoznacznych przepisów dotyczących odpowiedzialności materialnej komorników i syndyków za nieprawidłowości w prowadzonych postępowaniach, w tym również za działania pracowników ich kancelarii oraz niezawinione;
- ustanowienie skutecznego i przejrzystego systemu nadzoru i kontroli nad komornikami, w tym wprowadzenie przepisów umożliwiających skuteczne zaskarżanie ich bezczynności;
- wydanie przez Ministra Sprawiedliwości przepisów wykonawczych z delegacji zawartej w art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów;
- stworzenie rejestru rzeczy przewłaszczonej (na wzór Centralnego Rejestru Zastawów);
- wprowadzenie do polskiego ustawodawstwa instytucji długu gruntowego;
- obniżenie kosztów sądowych i egzekucyjnych;
- udostępnienie bankom ogólnopolskich rejestrów i baz danych (np. dostęp do danych PESEL ułatwiłby poszukiwanie spadkobierców po zmarłych dłużnikach);
- wprowadzenie zasady, że w przypadku stwierdzenia nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza - ze względu na ograniczenie odpowiedzialności spadkobierców - sądy z urzędu zarządzają sporządzenie spisu inwentarza.

7. Pozycja banku w postępowaniu egzekucyjnym po nowelizacji przepisów prawnych

Komentując postulaty zgłoszone przez banki należy dodać, że w 2004 r. ich pozycja w postępowaniu egzekucyjnym uległa poprawie w związku z nowelizacją szeregu przepisów.

Wiele korzystnych dla wierzycieli postanowień wprowadziła nowa **ustawa Prawo upadłościowe i naprawcze**.

- Przesłanką do ogłoszenia upadłości jest niewypłacalność dłużnika (nieregulowanie przez niego wymagalnych zobowiązań), a w przypadku osób prawnych oraz jednostek nieposiadających osobowości prawnej dodatkowo sytuacja, gdy ich zobowiązania (nawet jeśli są regulowane) przekraczają wartość majątku;

- W sytuacji zagrożenia niewypłacalnością istnieje możliwość wszczęcia nowego rodzaju postępowania, tzw. postępowania naprawczego;
- Wstępne zgromadzenie wierzycieli (nowo powołany organ) jest wyposażone w prawo do kontroli działań syndyka, nadzorcy sądowego bądź zarządcy przymusowego, a także do zawierania układu (również na wczesnym etapie postępowania upadłościowego), co znacząco zwiększa wpływ wierzycieli na przebieg postępowania upadłościowego;
- Postępowanie zabezpieczające jest obligatoryjnie częścią postępowania od zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości do jej ogłoszenia;
- Wierzyciele posiadający wierzytelności zabezpieczone rzeczowo mają być w pierwszej kolejności zaspokajani z przedmiotu zabezpieczenia;
- Możliwości wnoszenia środków odwoławczych zostały ograniczone;
- Rozszerzono uprawnienia sądu do orzekania zakazu prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu.

Większość przepisów tej ustawy weszła w życie w październiku 2003 r., ale ich efekty uwidoczniają się z opóźnieniem. Nowe regulacje mają bowiem zastosowanie w sprawach, w których wcześniej nie wydano postanowienia o ogłoszeniu upadłości.

Nowelizacja **ustawy Prawo bankowe**²⁸ dopuściła (art. 6a - 6d) możliwość powierzenia wykonywania czynności w zakresie windykacji wierzytelności bankowych przedsiębiorcy lub przedsiębiorcy zagranicznemu oraz ujawniania im informacji objętych tajemnicą bankową.

Znowelizowane przepisy **Kodeksu postępowania cywilnego**²⁹ wprowadziły rozwiązania ułatwiające egzekucję, w tym regulujące dostęp wierzycieli do informacji o dłużnikach oraz utrudniające proceder wyzbywania się przez nich majątku.

- Uproszczono postępowanie o wyjawienie majątku, umożliwiające rozpoznanie sytuacji majątkowej dłużnika. Sąd będzie odbierał wykaz i przyrzeczenie niezwłocznie po wydaniu postanowienia o ich złożeniu, a nie - jak dotychczas - dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia.

²⁸ Weszła w życie z dniem 1 maja 2004 r.

²⁹ Ustawą z lipca 2004 r. Większość zmienionych przepisów wejdzie w życie w lutym 2005 r.

- Zagwarantowano komornikowi dostęp do informacji o majątku dłużnika oraz sprecyzowano od kogo (m.in. organów podatkowych, ZUS, spółdzielni mieszkaniowych, zarządów wspólnot mieszkaniowych) może je uzyskiwać.

- Wierzyciele niebędący stroną postępowania egzekucyjnego, których roszczenia są stwierdzone tytułem wykonawczym lub egzekucyjnym, będą mogli otrzymać informacje, czy przeciwko dłużnikowi jest prowadzone postępowanie egzekucyjne i w jakim jest stanie.

- Wprowadzono zasadę, że w sprawach dotyczących egzekucji z indywidualnie oznaczonych ruchomości, nieruchomości, statków lub egzekucji przez opróżnienie pomieszczenia, tytuł wykonawczy jest skuteczny przeciwko każdemu, kto tymi rzeczami włada (a nie tylko przeciwko dłużnikowi).

- Dopuszczono sprzedaż zajętych papierów wartościowych niedopuszczonych do publicznego obrotu za pośrednictwem domu maklerskiego lub banku prowadzącego działalność maklerską.

- Uregulowano egzekucję z: praw z patentu, rejestracji wzoru użytkowego, wzoru zdobniczego, topografii układu scalonego; praw dłużnika przysługujących mu na wypadek wystąpienia ze spółki cywilnej lub jej rozwiązania, udziału w spółce prawa handlowego oraz papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu.

- Uproszczono egzekucję (sprzedaż z wolnej ręki) z niezabudowanej nieruchomości gruntowej oraz nieruchomości zabudowanej budynkiem mieszkalnym lub użytkowym, który w dacie złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji nie był użytkowany.

- Dopuszczono możliwość sprzedaży przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego jako całości, co może przynosić większe korzyści niż sprzedaż pojedynczych składników majątku.

- Przyspieszono postępowanie dotyczące skargi na czynności komornika.

Ustawa nowelizująca ustawę o komornikach i egzekucji³⁰ poprawiła pozycję wierzyciela i dłużnika wobec komornika.

- Sprecyzowane zostały zasady odpowiedzialności odszkodowawczej komornika. Został on zobowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie lub - nowość - zaniechanie przy wykonywaniu czynności. Solidarnie z komornikiem odpowiada Skarb Państwa.

- Wskazano nowe przesłanki odpowiedzialności dyscyplinarnej komorników: podejmowanie czynności z rażącą zwłoką i naruszenie przepisów dotyczących właściwości

³⁰ Weszła w życie z dniem 13 listopada 2004 r.

rewiru. Na wszczęcie egzekucji komornik otrzymał 21 dni (dotychczas 3) od otrzymania wniosku.

- Wzmocniono nadzór nad komornikami. Sprawuje go Minister Sprawiedliwości poprzez prezesów sądów okręgowych, którzy mogą zlecać przeprowadzenie kontroli w kancelarii. Postępowanie dyscyplinarne przeciwko komornikowi musi się rozpocząć, jeśli wniosek o jego wszczęcie jest złożony przez Ministra. Minister zyskał prawo do zawieszenia komornika w czynnościach.

- Korzystną dla wierzycieli zmianą jest rezygnacja z obowiązku wpłacania zaliczki przed rozpoczęciem egzekucji. Jedynie rozpoczęcie postępowania w sprawie zabezpieczenia roszczenia pieniężnego wymaga uprzedniego wpłacenia przez wierzyciela równowartości 2% długu (dotychczas 5%, jednak dopiero po jego skutecznym dokonaniu).

- Do katalogu wydatków ponoszonych przez komornika w związku z egzekucją, na których pokrycie może żądać wpłat od wierzyciela, włączono koszty uzyskiwania informacji niezbędnych do prowadzenia egzekucji (np. korespondencji).

- Dłużnik, który uzna, że opłata ściągana od niego przez komornika na pokrycie kosztów egzekucji jest za wysoka, będzie natomiast mógł wystąpić do sądu o jej zmniejszenie. Przepisy stanowią, że obciążająca dłużnika opłata z tytułu kosztów egzekucji wynosząca 15% długu (nie mniej niż 1/10, a nie więcej niż 30 przeciętnych wynagrodzeń) powinna być ustalana w zależności od faktycznych wydatków i nakładu pracy komornika oraz wyegzekwowanej należności.

Ustawa o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki³¹ przewiduje, że każdy poszkodowany, a więc także bank, będzie mógł złożyć skargę na opieszałość sądu lub komornika w postępowaniu sądowym i egzekucyjnym. Sąd rozpoznający skargę może nakazać podjęcie odpowiednich czynności przez opieszały sąd lub komornika, a także zasądzić od Skarbu Państwa lub komornika kwotę nieprzekraczającą 10 tys. zł na rzecz poszkodowanej strony.

Nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³² wprowadziła jasne kryteria pozwalające ocenić, kiedy brak zgody współmałżonka może prowadzić do bezwzględnej nieważności czynności prawnej, a kiedy taka sankcja nie grozi. Inaczej uregulowano również

³¹ Z dnia 17 czerwca 2004 r.

³² Wejdzie w życie z dniem 20 stycznia 2005 r.

z czego składa się majątek osobisty każdego z małżonków, co ma istotne znaczenie dla skutecznego zaspokojenia interesów wierzycieli. Przyjęto mianowicie, że będą należeć do niego także wszystkie przedmioty majątkowe nabyte w zamian za inne składniki majątku osobistego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

8. Podsumowanie

Przewlekłość i niska efektywność odzyskiwania długów przez banki miały w dużej mierze źródło w przepisach prawnych o charakterze organizacyjnym, sankcjonujących i petryfikujących niewydolność systemu sądowego w Polsce.

Postulaty zgłoszone przez banki pod adresem uregulowań prawnych były zbieżne z wnioskami zawartymi w raportach Banku Światowego³³.

Z doświadczeń innych krajów wynika, że do zwiększenia skuteczności egzekwowania zobowiązań umownych przyczynić się może: tworzenie systemów informatycznych i statystyki sądowej poprawiających efektywność pracy sądów, przenoszenie rozstrzygania bezspornych kwestii poza sądy, upraszczanie procedur odzyskiwania należności oraz tworzenie wyspecjalizowanych sądów i prowadzenie przed nimi postępowań.

Od 2004 r. pozycja banków w postępowaniu egzekucyjnym uległa znacznej poprawie w związku ze znowelizowaniem szeregu przepisów. Zniesienie części ograniczeń dotyczących zabezpieczania ekspozycji banków wobec klientów oraz poprawa skuteczności egzekucji powinny prowadzić do zwiększenia akcji kredytowej. Większość ankietowanych banków przyznała, że trudności z odzyskaniem długu są pośrednio przyczyną utrzymywania restrykcyjnych zasad przyjmowania zabezpieczeń, zwłaszcza od małych i średnich oraz nowo powstałych przedsiębiorstw. Trudnościom windykacyjnym można jednak częściowo zapobiegać na etapie rozpatrywania wniosku kredytowego i oceny zdolności kredytowej przez ustanawianie takich zabezpieczeń, które umożliwią skuteczną egzekucję.

Opracował:
Wydział Analiz Systemu Bankowego
w Biurze Analiz Systemu Bankowego

Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego

³³ Doing Business in 2004, op. cit. s. 49.

Charakterystyka egzekwowania zobowiązań umownych w wybranych krajach
(stan na styczeń 2003 r.)

Kraj	Czas trwania (w dniach)	Liczba formalności	Koszty (% dochodu na mieszkańca)	Indeks złożoności procedur ^a
Polska	1 000	18	11,2	65
Pozostałe kraje nowo przyjęte do UE				
Słowenia	1 003	22	3,6	65
Słowacja	420	26	13,3	40
Węgry	365	17	5,4	57
Czechy	270	16	18,5	65
Łotwa	189	19	7,5	56
Litwa	74	17	13,0	58
Cypr	bd	bd	bd	bd
Estonia	bd	bd	bd	bd
Malta	bd	bd	bd	bd
Kraje starej UE				
Włochy	645	16	3,9	64
Austria	434	20	1,0	54
Portugalia	420	22	4,9	54
Belgia	365	22	9,1	53
Grecja	315	15	8,2	64
Finlandia	240	19	15,8	48
Francja	210	21	3,8	79
Szwecja	190	21	7,6	44
Irlandia	183	16	7,2	42
Niemcy	154	22	6,0	61
Hiszpania	147	20	10,7	83
Wielka Brytania	101	12	0,5	36
Dania	83	14	3,8	40
Holandia	39	21	0,5	46
Luksemburg	bd	bd	bd	bd
Wybrane kraje pozaeuropejskie				
Kanada	425	17	28,0	29
Stany Zjednoczone	365	17	0,4	46
Chiny	180	20	32,0	52
Rosja	160	16	20,2	48
Japonia	60	16	6,4	39

^a Indeks przyjmuje wartości od 0 do 100, przy czym im wyższa wartość, tym więcej utrudnień proceduralnych przy egzekwowaniu umowy.

Źródło: Doing Business in 2004: Regulacje i ich znaczenie, World Bank i Fundacja Ius et Lex, Warszawa 2004, s. 133-176.

Charakterystyka egzekwowania zobowiązań umownych w krajach UE
(stan na styczeń 2003 r.)

Kryterium	Minimum (kraj)	Mediana (Me)	Maksimum (kraj)	Polska
Czas trwania (w dniach)	39 (Holandia)	240	1003 (Słowenia)	1 000
Liczba formalności	12 (Wielka Brytania)	19	26 (Słowacja)	18
Koszty (% dochodu na mieszkańca)	0,5 (Holandia, Wielka Brytania)	7,2	18,5 (Czechy)	11,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Doing Business in 2004

Charakterystyka egzekwowania zobowiązań umownych w wybranych krajach
(stan na styczeń 2004 r.)

Kraj	Czas trwania (w dniach)	Liczba formalności	Koszty (% wartości długu)
Polska	1 000	41	8,7
Pozostałe kraje nowo przyjęte do UE			
Słowenia	1 003	25	16,3
Słowacja	565	27	15,0
Węgry	365	21	8,1
Czechy	300	22	9,6
Łotwa	189	23	11,0
Litwa	154	17	14,1
Estonia	150	25	10,6
Cypr	bd	bd	bd
Malta	bd	bd	bd
Kraje starej UE			
Włochy	1 390	18	17,6
Austria	374	20	9,8
Portugalia	320	24	17,5
Wielka Brytania	288	14	15,7
Finlandia	240	27	7,2
Irlandia	217	16	21,1
Szwecja	208	23	5,9
Niemcy	184	26	10,5
Hiszpania	169	23	14,1
Grecja	151	14	12,7
Belgia	112	27	6,2
Dania	83	15	6,6
Francja	75	21	11,7
Holandia	48	22	17,0
Luksemburg	bd	bd	bd
Wybrane kraje pozaeuropejskie			
Kanada	346	17	12,0
Rosja	330	29	20,3
Stany Zjednoczone	250	17	7,5
Chiny	241	25	25,5
Japonia	60	16	8,6

Źródło: Doing Business in 2005: Removing Obstacles to Growth, World Bank, the International Finance Corporation, Oxford University Press, Washington 2004, s. 99-129.

Charakterystyka egzekwowania zobowiązań umownych w krajach UE
(stan na styczeń 2004 r.)

Kryterium	Minimum (kraj)	Mediana (Me)	Maksimum (kraj)	Polska
Czas trwania (w dniach)	48 (Holandia)	212,5	1390 (Włochy)	1 000
Liczba formalności	14 (Grecja, Wielka Brytania)	22,5	41 (Polska)	41
Koszty (w % wartości długu)	5,9 (Szwecja)	11,35	21,1 (Irlandia)	8,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Doing Business in 2005

Kolejność wierzycieli przy podziale sumy uzyskanej w trakcie egzekucji w zależności od rodzaju przysługujących należności (art. 1025 kpc):

1. koszty egzekucyjne,
2. należności alimentacyjne,
3. należności za pracę za okres 3 miesięcy do wysokości najniższego wynagrodzenia za pracę określonego w odrębnych przepisach oraz renty z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci i koszty zwykłego pogrzebu dłużnika,
4. należności wynikające z wierzytelności zabezpieczonych hipoteką morską,
5. należności zabezpieczone hipotecznie lub zastawem rejestrowym albo zabezpieczone przez wpisanie do innego rejestru,
6. należności za pracę niezaspokojone w kolejności trzeciej,
7. należności wynikające z zobowiązań podatkowych, o ile nie zostały zaspokojone w kolejności piątej,
8. należności zabezpieczone prawem zastawu lub które korzystały z ustawowego pierwszeństwa niewymienionego w kolejnościach wcześniejszych,
9. należności wierzycieli, którzy prowadzili egzekucję,
10. inne należności.

Na samym końcu zaspakajane są należności z tytułu kar pieniężnych oraz grzywien sądowych i administracyjnych.